

❖ عنوان: امکان‌سنجی استقرار بیمه تکمیلی بازنشستگی در راستای ماده ۵ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور

❖ نوع خروجی حاصل از انجام پژوهش:

طرح پژوهشی ■ گزارش کارشناسی □ سند سیاستگذاری □

❖ عنوان برنامه راهبردی کلان و بخشی مرتبط با پژوهش:

«طرح پژوهشی»

استانداردترین تولید علمی شناخته شده است که منطبق با اصول علمی روش تحقیق انجام می‌شود. مراحل اجرای طرح پژوهشی شامل نیازسنجی پژوهشی (از طریق طرح سالانه نیازسنجی پژوهشی سازمان)، تعیین عنوان، شرح خدمات، دریافت پروپوزال، ارزیابی و تایید پروپوزال توسط شورای پژوهش، انعقاد قرارداد، انجام پژوهش، دوری علمی و تایید نهایی شورای پژوهش می‌باشد.

«سند سیاست‌گذاری»^۱

«سند سیاست‌گذاری»، گزارشی کوتاه، بی‌طرفانه و موجز در پاسخ به یک سوال مشخص یا راجع به یک مسئله خاص است که استاندارد صلاحیت برای تهیه سند سیاست‌گذاری، افراد خبره هستند. این گزارش شامل سه بخش زیر می‌شود.

- بخش اول که به آن «خلاصه مدیریتی»^۲ خواهیم گفت، بر روی جلد گزارش، ضمن بیان مشکل در یک یا دو سطر، به ارایه راهکارهای اجرایی منطقی برای آن در حداکثر نصف صفحه می‌پردازد.
- بخش دوم که گزارش اصلی را تشکیل می‌دهد و در ۳ تا ۵ صفحه مطابق چارچوب تعیین شده تهیه می‌شود، «پیشنهادات سیاست‌گذاری»^۳ نامیده می‌شود.
- بخش سوم که به تحلیل دقیق موضوع و ارایه اسناد پشتیبان آن می‌پردازد، «یادداشت سیاست‌گذاری»^۴ نام دارد. هر یک از این سه بخش برای اهداف خاص و مخاطبان ویژه خود تهیه می‌شوند.

«گزارش کارشناسی»

۱. Policy Paper
۲. Managerial Brief
۳. Policy Brief
۴. Policy Paper

شامل ارایه یک گزارش کامل در خصوص یک موضوع خاص مورد نظر است که به یک فرد مجری با سطح صلاحیت حداقل «محقق» واگذار می‌شود تا در مدت زمان چند روز تا حداکثر ۳ ماه، گزارش مورد نظر را منطبق با فرمت ارایه شده تهیه و ارایه نماید.

بیان و توصیف مسئله

- مفهوم کلی و پایه مرتبط با موضوع

در طول تاریخ، طرح‌های بازنشستگی عمومی به‌ویژه تأمین اجتماعی، از جمله یکی از موثرترین ابزارها برای تضمین امنیت درآمد سالمندان، و جلوگیری از فقر و کاهش نابرابری در بین آنها بوده است. در سال‌های اخیر، این طرح‌ها تحت تأثیر بحران‌های اقتصادی و جمعیتی، ناچار به اصلاح نظام تأمین مالی و تغییر شیوه پرداخت مزایا و مستمری شدند. بر اساس پیشنهاد نهادهای بین‌المللی، نظیر بانک جهانی و سازمان بین‌المللی کار، بسیاری از کشورها ساختار چندلایه را برای نظام تأمین اجتماعی خود برگزیده‌اند. الگوی نظام تأمین اجتماعی چندلایه که توسط سازمان بین‌المللی کار پیشنهاد شده است، چهار لایه دارد که عبارت‌اند از: تور حمایتی، بیمه‌ای، مکمل، و خصوصی. ویژگی‌های این لایه‌ها به شرح زیر است:

- لایه اول، با هدف مبارزه با فقر و تضمین حداقل معاش برای نیازمندان، حداقل درآمد را برای نیازمندان تأمین می‌کند. در این لایه مزایا به صورت مبلغی ثابت و یا مبتنی بر بررسی استطاعت مالی افراد توسط دولت پرداخت می‌شود.
- لایه دوم یک طرح مستمری دولتی بدون اندوخته و مبتنی بر مزایای معین یا حق بیمه معین صوری است که از طریق تأمین اجتماعی دولتی برای شاغلین ارائه می‌شود و به صورت توازن هزینه با درآمد عمل می‌کند. این لایه در بیشتر موارد از طریق حق بیمه‌های پرداختی تأمین مالی می‌شود و مزایایی متناسب با سابقه بیمه‌پردازی و سطح درآمد قبلی افراد پرداخت می‌کند.
- لایه سوم مربوط به طرح مستمری انفرادی دارای اندوخته است که از طریق دولت یا بخش خصوصی ارائه می‌شود و بسته به شرایط، می‌تواند اجباری یا اختیاری باشد. همچنین ممکن است این لایه با لایه دوم ترکیب شود و به‌عنوان طرح دارای اندوخته جزئی عمل کند.
- لایه چهارم تکمیلی و اختیاری است که از طریق مؤسسات خصوصی ارائه می‌شود.

این رویکرد در نظام سیاست‌گذاری کشور نیز مورد توجه قرار گرفته و به‌موجب مواد ۲۶ و ۲۷ برنامه پنجم توسعه کشور، به دولت اجازه داده شده است تا نسبت به برقراری و استقرار نظام جامع تأمین اجتماعی چندلایه با لحاظ حداقل سه لایه مساعدت‌های اجتماعی، بیمه‌های اجتماعی و سلامت پایه و بیمه‌های مکمل اقدام کند. همچنین، مطابق ماده ۵ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، صندوق‌های بیمه اجتماعی مجازند به منظور برقراری بیمه تکمیلی بازنشستگی، برای بیمه‌شدگان و با مشارکت فرد بیمه‌شده اقدام به افتتاح حساب‌های انفرادی شخصی نمایند.

در راستای مجوز قانونی فوق‌الاشاره و به‌منظور بهره‌برداری از این فرصت و ظرفیت قانونی، سازمان تأمین اجتماعی می‌تواند به ارائه خدمات مستمری تکمیلی اقدام کند. اما این کار نیازمند بررسی دقیق ابعاد مختلف موضوع نظیر مشمولین و گستره پوشش، چگونگی تأمین مالی و سرمایه‌گذاری وجوه، روش تأمین مالی و مدیریت منابع، شرایط احراز و ارائه مزایا، مراجع و سازوکارهای نظارتی، روش اجرا و مواردی از این دست است. همچنین، اجرای این حکم قانونی بر منابع و مصارف سازمان و، برخی شاخص‌های کلان اقتصادی از جمله پس‌انداز و سرمایه‌گذاری اثرگذار خواهد بود. ضمناً وضعیت کلان اقتصادی (بیکاری، تورم و عملکرد بازار سرمایه) و نیز برخی شاخص‌های درون‌سازمانی شامل چگالی پرداخت حق بیمه، توزیع دستمزدی بیمه‌شدگان و نیز وضعیت سرمایه‌گذاری سازمان بر پیاده‌سازی بیمه تکمیلی بازنشستگی و کفایت مزایای قابل‌ارائه مؤثر به‌نظر

می‌رسند. در این راستا، لازم است تحلیل هزینه - فایده ایجاد صندوق بیمه تکمیلی مستمری توسط سازمان تأمین اجتماعی، ویژگی‌های چنین حمایتی، و الزامات اجرای آن مورد مطالعه قرار گیرد.

با درک همین اهمیت، پیش‌ازین، طرحی با موضوع «مستمری بازنشستگی تکمیلی سازمان تأمین اجتماعی ایران» در مؤسسه اجرا شد که در آن ضمن مرور تجربیات کشورهای فرانسه، ترکیه، شیلی، دانمارک و رومانی و کشورهای آمریکای جنوبی در خصوص بازنشستگی تکمیلی و بررسی وضعیت بیمه عمر و پس‌انداز در ایران، یک محصول بازنشستگی تکمیلی پیشنهاد شد. در فاز دوم این طرح، مقرر است بررسی تکمیلی انجام شود که به پرسش‌هایی نظیر پرسش‌های زیر به‌طور مشخص پاسخ داده شود:

۱. آیا ارائه مستمری بازنشستگی در لایه تکمیلی از لحاظ نظری می‌تواند توسط یک سازمان بیمه‌ای پایه انجام شود؟
  ۲. از نظر تجربی، آیا می‌توان نمونه‌ای از کشورها را یافت که به این شیوه عمل می‌کنند؟
  ۳. آیا سازمان تأمین اجتماعی با توجه به بازار مستمری بازنشستگی تکمیلی و شرایط اقتصادی کشور و همچنین وضعیت کنونی خود، قادر به ارائه چنین خدماتی است؟
  ۴. در صورت مثبت بودن پاسخ پرسش اخیر، با چه پارامترهایی (نظیر نرخ حق بیمه، شرایط احراز و ...) سازمان می‌تواند چنین خدمتی را ارائه کند؟
  ۵. ارائه این خدمت چه اثری بر منابع و مصارف سازمان خواهد داشت؟
  ۶. الزامات اجرای چنین طرحی چیست؟ به‌طور ویژه، سرمایه‌گذاری و جوه باید به چه صورت انجام شود؟
- بدیهی است یافته‌های فاز اول در این فاز باید مورد توجه قرار گیرد.

❖ اهداف

- هدف کلی

امکان‌سنجی استقرار صندوق بیمه تکمیلی بازنشستگی در سازمان تأمین اجتماعی موضوع ماده ۵ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور

- اهداف اختصاصی

پیشنهاد مشخصات بیمه تکمیلی مستمری سازمان در چهارچوب نظام تأمین اجتماعی چندلایه

❖ محدوده مکانی

سازمان تأمین اجتماعی

❖ زمان مورد انتظار اجرای پژوهش

۱۰ ماه

❖ شرح خدمات

- بررسی ادبیات نظری و تجربی پیرامون ارائه مستمری تکمیلی توسط سازمان‌های بیمه پایه؛
- امکان‌سنجی پیاده‌سازی صندوق بیمه تکمیلی بازنشستگی توسط سازمان تأمین اجتماعی کشور با توجه به مشخصات و رفتارهای بیمه‌ای مشمولین و با در نظر گرفتن وضعیت شاخص‌های کلان اقتصادی، بازار سرمایه و ظرفیت‌های حوزه سرمایه‌گذاری سازمان (به‌عنوان مثال، نرخ بازگشت سرمایه و تورم و اختلاف این دو)؛
- بررسی سناریوهای مختلف ارائه طرح مستمری تکمیلی توسط سازمان؛
- بررسی دلالت‌های سطح بالای تورم در کشور بر ارائه بیمه تکمیلی توسط سازمان؛

فرم درخواست طرحنامه (RFP)

- طراحی مدل مناسب بیمه تکمیلی مستمري مناسب ذیل ماده ۵ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور (برون‌سپاری یا درون‌سپاری، جایگاه حساب‌های انفرادی، نحوه تعیین مستمري، اجرا و ...); و
- بررسی الزامات اقتصادی، اجرایی و قانونی ایجاد صندوق بیمه تکمیلی توسط سازمان تأمین اجتماعی.

❖ خروجی‌های مورد انتظار

- ارائه مدل مناسب بیمه تکمیلی مستمري برای سازمان تأمین اجتماعی؛
- تدوین حداقل الزامات قانونی و اجرایی جهت پیاده‌سازی بیمه تکمیلی بازنشستگی برای سازمان در قالب یک آیین‌نامه شامل چهارچوب کنترلی جامع، انعطاف‌پذیر و پویا به منظور حمایت و صیانت از حقوق اعضای طرح، نگهداری منابع طرح به صورت مستقل، استانداردهای محاسبات اکچوئری و اطمینان از توان مالی صندوق، سرمایه‌گذاری مؤثر و متنوع ذخایر با نگاه توزیع خطر و ...؛
- تدوین دستورالعمل حقوقی و اجرایی بیمه تکمیلی بازنشستگی برای سازمان شامل مواردی از قبیل جامعه مشمولین، نوع پوشش، میزان حق بیمه، چگونگی و صول حق بیمه از کارفرما و بیمه شده، حداقل مدت اشتراک در صندوق، خروج پیش‌از‌معد از سیستم به‌ویژه در حالت پوشش اجباری، نحوه تعیین مزایا، ترمیم مستمري‌ها، موارد حقوقی، حسابداری، مقررات مربوط به انحلال و ...

نام و امضاء معاون یا بالاترین مقام اجرایی حوزه:

نام و امضاء نماینده تام‌الاختیار معاونت/کارفرما:

نام و امضاء مدیر گروه پژوهشی موسسه:

نام و امضاء معاون پژوهشی موسسه:

تاریخ تکمیل فرم: